

Jeppe Aakjærs tale om Blicher og „E Bindestouw“

Taler

Jeppe Aakjær
Digter og forfatter

Dato

28. februar 1908

Sted

Aarhus Handelsskole

1 Blicher og „E Bindestouw“

Hvis en ung Student ved Kjøbenhavns Universitet i det Aar 1842 vilde ha' spurgt sin Professor i Litteraturhistorie, hvilke Bøger der dette Aar havde set
5 Lyset, da vilde han have nævnet Øhlenschlägers „Diana“, Hauchs „Lyriske Digte“, Ingemanns Fortælling „Kunuk og Naja“, H. C. Andersens „En Digers Bazar“ og kanske endda en Række flere. Og om den videlystne unge Mand endnu ikke var tilfreds, men spurgte, om der da intet var kommet af St. Blicher, da vilde Svaret sikkert ha' lydt: „Af Blicher kjender jeg ingenting for dette Aar.“
10 „Det var da besynderligt,“ mente Studenten, for da jeg i Efteraaret var i Jylland — Jeg er fra Randerskanten — da talte man der om et Værk, som man kaldte „E Bindstouw“, og som skulde være kommen just i denne Sommer.“

„„E Bindstouw?“ Hvad vil det sige? Den Glose kjender jeg virkelig ikke.“

15

„Ja, det skulde jo altsaa være saadant et Sted, hvor man sidder og strikker.“

„Naa-aa! Ja, det kan saamænd gjerne være. Det er saa naturligtvis en Fremførelse af Blichers sædvanlige grove Personer. Jeg kjender det ikke, min unge Mand,
20 men er det udkommet, kan der ikke være meget ved det, for jeg har ikke set det omtalt i et eneste af vore litterære Tidsskrifter, og der omtales jo dog alt, selv det tarveligste.“

— Ikke desto mindre: Studenten havde Ret, der var virkelig det Aar 1842
25 udkommet et Arbejde af det Navn „E Bindstouw“ — et Arbejde, som vi vel nu kunde fristes til at kalde det jydsk Nationalværk; — men Professoren havde ogsaa Ret: Det var saa at sige ikke bleven værdiget Omtale nogetsteds; nogle Venneord af Litteraten Fr. Snedorff-Birck i det svagt udbredte Ugeblad „Ny Jyllandspost“ for 15. Juli 1842 er alt, hvad jeg har kunnet opstøve. Alle jydsk

30

Dagblade tier bomstille; kun „Randers Avis“ gir nu og da Plads for en betalt Annonce, der siger, at det lille Skrift — 50 Sider stort — kan faaes hos Boghandlerne i Randers for 24 Skilling. Under saa megen Ligealdighed kommer ofte det til Verden, der har været en kilde til Glæde for Tusinder.

35

Den som ved, hvor ulykkeligt Blichers Liv formede sig næsten paa ethvert Omraade i disse „E Bindstouw“s Tilblivelsesaar, han vil faa det lille Værk dobbelt kjært.

40 I 1837 blev han angrebet af en Sygdom, der holdt ham lænket til Sengen i Maaneder; i 38 havde han en oprivende Strid med sin gejstlige Foresatte Provst Olaus Lund; i 39 truedes han af Fallit, saa Retten trængte ind midt i Vinterens Hjærte og skrev Rub og Stub; i 1840 fulgte hans enerverende Pennefejde for Himmelbjærget, under hvilken han dængedes til med Smuds; 1841—42 havde
45 ogsaa sine smaa Behageligheder til ham i form af Sagsanlæg, Injurier og Trusler om Embedsfortabelse. Under alt dette var hans Husliv saa tragisk, som tænkes kan, saa han i 1842 endog var flygtet til Hovedstaden med det Forsæt aldrig at vende tilbage til Hustruen mere. Hans gejstlige Foresatte tvang ham dog ved
50 Kancelliets Hjælp til at frafalde denne Beslutning. Samtidig slog Kritikkers Høg ned over ham til højre og venstre og sønderrev ethvert Produkt af hans Aand, Intet kunde han mere gjøre Kritikken til Maade. — Der hører Karakter til under slige forhold at skrive et Værk som „E Bindstouw“, at drive Sorgen og Rykkerne til Side og fremjuble en Vise saa smittende munter som denne:

55 „Øwli han wa sæ saa løste en Swenh, skul han et Æren, saa stak han irenh hisop aa hæhnier. Gik han mæ Hjølli aa gik han mæ Plow, aalle haad han Row, undtawwen nær han sow saa søhdele, saa bløhdele.“ Saadan ser man undertiden den blankeste Kilde vælde frem af den mørkeste Mosegrund.

60 Vi ta'r da nu Værket nærmere i Øjesyn.

Saadan en lillebitte Bog i sit tarvelige Kardusomslag, var den ikke som skabt til at blive overset? Hvor let kunde den ikke glide ned i en Sprække paa Litteraturens store Bundt magerloft og blive borte — og noget af *det* var det jo ogsaa, der
65 skete.

Ved sit simple Udseende har den altid mindet mig om de smaa graa Sangere i vore Skove, som heller ikke har noget iøjnefaldende ved sig, men er som hin Fugl

70 i den første af Sangene, om hvilken det hedder:

„Ja hudden ær A?“ saa Staeren, „A æ kon en fatte Fowl, A haaer ikke annet end Fjaeren.“ Hvad er det nu, som rykker dette uanselige Værk saa nær til vort Hjærte — ja, jeg maa vel rette det til: *Jydernes Hjærte*? Det er først og fremmest 75 den dybe Menneskelighed, Bogen rummer, den Samfølelse med naivt og ufordærvet Almueliv. I det meste af Blichers Digtning vil man ligesom se ind i et par hjærtensgode, poliske, lidt tungsindige Menneskeøjne; intetsteds spiller de med saa mange morsomme Betroelser som over Bladene af denne Bog. Aldrig havde den danske Bonde set sig selv som her. Thi *Jeppe paa Bjærget*, som vel de 80 fleste vil komme til at tænke paa i denne Forbindelse, han var endnu kun den naturbegavede Solderist, den forkuede Trælbonde, der stinker af Løg og Brændevin. Men Blichers Bønder er hverken Solderister eller Trælle; det er lutter bravt og ærbart Folk, der altid føler sig Situationen voxen, der ikke kryber hver ken for Herremænd eller andre i Rangen.

85

Maal da Blichers Betydning ved den Afstand, der er mellem ham og det tidligere Slægtleds Almueskildrere. Hvor megen Sandhed fandtes der i *Johannes Ewalds* „Fiskere“? Var de vel stort andet end et Hylster fyldt med Maaneskin? Eller *Thomas Thaarups Bønder* i „Høstgildet“, der bevæger sig i lutter sirlige 90 Menuetter og opfører sig saa forskabet korrekte, som var de paa Hofbal. Disse Almues mænd vilde ha' svoret sig i Jorden paa, at de, ved Gud, aldrig havde set en Kokasse.

Se saa paa „E Bindstouw“s Bønder! De skogrer, de bander og fortæller saftige 95 Historier som hin *Visti*, der, før han synger, „ga hans Naaggel et Snow, læhted sæ fræ e Stuel, trak op i hans Bowser, sat sæ igjen, spøtted hans Skroe ued, aa tow we gilik.“ — De opfører sig kort sagt i hans Fortællinger, som var de hjemme, og det er vel den højeste Ros, man kan gi' en Forfatter. Denne Sindets og Skildringens Oprigtighed, det er den nye Indsats, som Blicher gjør i vor 100 Litteratur. Ja, Oprigtighed — er det ikke Guldets til 18 Karat, ved Siden af hvilket alt andet blegner. Som nu dette første Digt i Samlingen: „Staeren sedder o Gowlen“ — hvor uforlignelig sand er hun ikke tegnet den strenge Bondemutter med de haarde, mejslede Træk! Blot en halv Snes Verslinjer ætser hendes Billede uudsletteligt ind i vor Erindring, som hun sidder der ond og 105 urokkelig paa Halmstolen for at væрге om Gaarden, Standsæren og Traditionen:

110 „Hwem æ saa Faaren, Do Karen?“ Dette henrivende *Do!* Og senere da Datteren er død i Barnsnød:

„No blywwer han nok ifræ Daeren“ — saah den forsmeddele Kwinn — „hwo mød haa Do faat wal aa Karen?“Den Kvinde har Ætlinger i ethvert jydsk Sogn!

115 „E Bindstouw“ bestaar af ialt 13 Viser og Historier i en ganske løs Sammenføjning, hvor Fortællingens Trand we er synderligt stærkere end det Uldgarn, hvormed de „fem Pinn lester ve“. Fortællingerne er næsten alle muntre, Viserne gjennemgaaende „let ræele“, selv om de ogsaa nu og da „foer en Faabejring faa de i e Æhn“. En Vise, der all ter saa harmonisk, som den om *Øwli*,
120 er en Sjældenhed Blichers Produktion. Det er som en lille munter Skovhal der jubler og danser og kaster Skummet fra sig, mens de leende svinder bag Elletrunter. Ja, hvilket Galleri af herlige Typer har vi ikke for os i denne lille fordringsløse Bog!

125 Her er nu „*Jens Jensen*, ham e Hueskræhmer — I kinne ham wal —“ denne jydske Svend Felding, der er en farlig Krigskar, der fælder Russere som Kaalstokke, og naar han har hugget Fjendens „Kjep mit øwer, aa ham sjæl bag etter,“ afslutter han Hærværket med denne uheroiske Ytring: „Do ku ha' woer fræ mæ!“ Ligger en saadan Sætning ikke sytten Mile hinsides det
130 Øhlenschlægerske Jambe trav?

Eller tag det henrivende, rørende Digt om „den jænarmed Sældaat“, denne hjempermitterede Invalid, der var *gaaet* hjem „den laange Vej rint uhd fræ Issehow“. I Kulde og Savn har den ene Forestilling holdt ham oppe: „hudan
135 mon Sessel haar et?“ Og da han saa kommer til den By, hvor Sessel bor — hans fattige Livs Drøm — saa er hun lige skjænket bort til en anden. Under stille Graad for tæller Sessel det til ham:

140 „Do kom jow ett — Do skrøw jow ett — no ær A gywt mæ Soren.“Han stiller sig ikke derfor i tragisk Positur, fremkommer bare med dette stilfærdige Forsvar:

„Hwa skull A skryw mæ, Sessellil, mi høwer Arm æ henn; aa fahr i Krie aa fremmed Lann A ku jow ingen senn. A æ en Krøvl; de sie Do wal, aa ingen Minnesk nøtte — Gud give det, jeg maatte snart herfra til Graven fløtte.“Men
145 den godhjærtede Sessel kan ikke taale at se ham saa bedrøvet:

„Gi Dæ tefres!“ saah hun. „Do skal slet ikke suk faa Brøe! Batonng vi Anner
haar en Koen, da skal Do ett li Nøe! Do ka jo blyww som Do haa' wot i gammel
150 Tie i Goeren! Kom Inh aa sæt Dæ ve wo Skyw! saa ka vi snakh mæ Soren!“Og
saa snakker de saa vel med Sessels godmodige Hus Bond, at Invaliden — hendes
gamle Kjæreste — bliver der pan Gaarden Resten af sine Dage. I Slutningen af
Digtet, hvor Fortælleren er bleven gammel og graa, ser vi ham gaa og pusle af et
godt Hjærte med alt det, som er andres, men som burde ha' været hans; og som
155 han uden Knur ofrede sin Arm for Fædrelandet, ofrer han nu et Livs Lykke for
andres Fred og Tryghed:

„A fløtte Kyer, A fløtte Hejst, aa Smotøw sier A ætter; aa somti po mi venster
Arm A bærer Sessels Dætter.“I hvilket andet Samfundslag end de jydsk
160 Bønders vilde to Bejlere til samme Kvinde ha' affundet sig med hinanden paa
denne menneskelige Maade? Og ikke destomindre er Begivenheden sikkert set af
vor Digter; heller har vel Soren faaet Grund til at angre sin ridderlige Tillid.

Blichers Pen har ofte ret ubarmhjertigt tugtet de højere Stænders Leflerier i
165 Kjærlighedssager, men hvor rørende fint har han saa ikke til Gjengjæld skildret
Troskaben, Kjærligheden hos det ufordærvede Naturbarn! Nys saa vi det her i
den jænarmed Sældaat“, og vi vil gjenfinde det i Digtet om „Marri, der skul
astej“.

Hvor er det hele ømt og nænsomt set! Dette Digt er vel nok Samlingens
kostbareste Perle, en Juvel i dansk Digtning. — Vi ser den for os den lille
ensomme Gaard med Lyngtaget og de store Aabninger mellem Længerne: rigtig
et sted hvor to unge Mennesker kan gaa og fatte God hed for hinanden. Det er
Lyngensomheden og den store Stilhed i alle Ting, der driver dem til hinanden.
175 Der er aldrig bleven sagt et afgjørende Ord paa nogen af Siderne, men et ømt
Blik i Ny og Næ, en Haandsrækning hist og her, har hvasket det ind i deres
Drømme, at de tilhører hinanden. Men saa optræder de uoverstigelige Skranker,
de skillende Skjæbner og fælder Dødsdommen over deres spirende Haab:

180 „Hun maat ett faa hans Mower, faa hun war ett fatte Baaen, ejs vil di hat
hweranner, men de skul no ett væ saaen.“Og saa gaar hun, den lille blege Marri,
stille som hun er kommen, uden en Trusel, uden et Vredesord, men med
tærende Sorg i sit unge Hjærte:

185 „Aa fahr et Fjarringoer war om, da wa hun stinh aa kaalh; fa Suolen kom igjen,

da loe Marri i suoten Maalh.“ — Den af alle „E Bindstouw“s *Historier*, som det har været Blicher kjærest at nedskrive, er sikkert „*Messing Jens*“. Her fejrer da ogsaa hans Fortællertalent og hans indtrængende Psykologi de skjønneste
190 Triumfer. Hvor kjendt og kjær bliver han ikke for os denne Rasmus Owstrup, efterhaanden som Fortællingen skrider frem. Det er Beretningen om Bondens Kjærlighed til Hjemmet, til Hustru og Børn, til *Dyret*, som gir dem deres Føde og mildner deres Kaar.

195 Her blotter Digteren med nænsom Haand dette nederste Muldlag i vor Sjæl, disse herlige, bevarende Sindskræfter, uden hvilke intet Samfund i Nutid som Fremtid vil kunne trives: Ærlighed, Godhed, Bravhed!

Hvem har ikke haft sin Messingjens? Hvem er opdraget paa Landet uden at ha’
200 faaet sit Sind fyldt af disse tusind smaa uskyldige Billeder fra Mark og Stald, denne Inderlige Samleven med Dyret under det fælles Tag og næsten under de fælles Kaar? Hvor tit har jeg ikke selv set en eller anden hærdet Bondekone ta’ sit Tørklæde op for Øjnene og bortviske den Taare, der ikke var til at tvinge, naar en gammel veltjent Ko maatte trækkes af Gaarde for at om byttes med en yngre
205 eller helt afhændes, for at der kunde blive Penge til Kommuneskatten.

Men intet Dyr er Bonden saa kjært som hans Hest, den herlige, kloge, jyske Hest, der ved sin Sindighed og Ro, sin brede Styrke og sit sejge Træk har faaet nogle af den jyske Bondes egne fortræffeligste Egenskaber. Faa ham til at
210 fortælle om sin Hest — da spiller hans Vid som Ingensinde. Ros ham selv, og det smigrer ham; ros hans Barn, ja, det gjør ham inderlig godt, men ros hans Hest, og du blir hans Ven for Livet!

Denne Kjærlighed til Dyret hænger sammen med det bedste i vor Sjæl. —
215 Fortællingens Helt er som Soldat bleven indtaget i en Bondepige der sønderude. Hun lover ham at blive hans og drage med ham til hans Hjemegn, naar hans Tjeneste er ude. Han er nu atter kommen til Gaarden og minder hende om dette Løfte. Men nu da det skulde til at være Alvor med Rømningen fra Fædrehjemmet — „no bløw hun en bettekon hwaws i ed.“ Det var dog alligevel
220 hendes Forældre og Fødehjem, hun aldrig skulde se mere; og saa brister det ud af hende i dybeste Vaande: „Rasmus, Rasmus, vil Do væ gue ve mæ? Og Rasmus svarer: „Do ka sie, hudden A er imod Jens, aallywl han æ kon et Umælend: A dieler mi sihst Mundfuld Brø mæ ham — hudden skull A nowntier blyw slem ved Dæ?“ Bevisstyrken i disse Ord er saa besejrende, at Helle paa denne ene

Ytring forlader Forældre og Hjem og alt, hvad hun ellers havde kjær for altid at være sammen med den Mand, der ved disse jævne Ord har røbet sin Sjæl.

230 Man har saa ofte bebrejdet os moderne Forfattere, at vi fortrinsvis yndede at skildre de saakaldte „grove“ Bønder, der ikke ta’r nogen Del i Tidens mange „Sager“. Men se nu til Blicher, han lod da heller ikke sine Bønder tale om Skandinavisme eller Stænderne i Viborg eller andre op højede Materier fra Datiden — nej, han kan la’ sin Helt røbe hele sin Sjæl ved at tale om sin Hest. For vi kjender jo Rasmus Owstrup efter at ha’ lyttet til denne Fortælling; vi vilde
235 ikke betænke os paa at stemme *ham* ind i Fattigudvalget; han vilde ikke skuffe nogens Tillid; han vilde ikke forgribe sig paa betroede Midler — nej, han vilde være en Hædersmand baade ude og hjemme.

240 Fordi den Ramme, som Blicher lægger om sine Mennesker, altid er den simpleste af alle, har han faaet mange Efterdigtere; besynderlig nok mest østjydske Træskomænd, der forlod deres hæderlige Haandtering for at mænge sig med Litteraturen; derfra alle disse frygtelige Vildskud — næsten altid i Dialekt uden hverken Vid eller Saft — og alt dette Pølsesnak skulde være beskyttet af Blichers vide Kappe! Som om jydsk Vrøvl havde noget Fortrin frem
245 for andet Vrøvl! Og som om det ikke netop er Blichers Slimpelhed og jævne Form, der er saa ueftergjørlig for andre end dem, der har faaet Geni tilfælles med ham.

250 Var det nu ikke Synd, at Blicher aldrig, mens han levede, skulde høste selv den fattigste Anerkjendelse for dette skjønne Værk? I et Land, der hovedsagelig bestod af Bønder, faldt „E Bindstouw“ til Jorden som en sten Bonden havde ingen Brug for St. Blicher. Det gik ham som det gik de to andre store Bondesangere i hans samtid: Henrik Wergeland i Norge, Robert Burns i Skotland, de lodes fuldstændig i Stikken af deres egne.

255

Nu er dette jo længst forandret. Nu ser alle Blichers enestaaende Betydning. Hans Digtning lever i *vore* Sind, hans nationale Bestræbelser er bleven en Del af vor egen Drøm.

260 Ingen sand Jyde kan fornægte *hans* Gjerning uden at fornægte sig selv. — Uopløseligt er Blicher og Jylland knyttet sammen for vor Bevidsthed.

Naar Sommersolen væver sine Straaler ind i den brune Lyng, og Hederugen

265 duver langeligt op og ned i Sommer vinden — da tænker vi Jyder paa Blicher.
Naar Stormen kommer ind fra Havet i de lange Vinternætter og bringer
Grankoglerne til at tørne mod hverandre rundt om i de mørke Klitplantager —
da tænker vi atter paa Blicher. Naar Lys og Skygge jager op og ned ad
Himmelbjærgets Sider, piler af Sted over Marker med bølgende Korn, ind til de
270 faar et Kirketaarn til at funkle frem: højt, lyst, rankt, mod den fjerne Horisont
— da tænker vi atter paa Blicher. Saadan har han manet det jydske Land ind i sin
Digtning, saadan lever *han* i Landskabet. Han er for os bleven den nationaleste
af alle vore Digtere.

275

Kilde

Aakjær, Jeppe. 1919. Artikler og taler. 1887–1918. København og Oslo: Gyldendalske Boghandel – Nordisk Forlag

Kildetype

Dokumentation i bogværk

280

Tags

Foredrag

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/jeppe-aakjaers-tale-om-blicher-og-e-bindestouw-1908>

285

290

295

300